Orientacions municipals per reduir la segregació escolar

Quin és el problema i quines polítiques funcionen?

FUNDACIÓ BOFILL
Educació per canviar-ho tot

DeSegregACCIÓ

Document elaborat a partir del seminari de la Fundació Bofill celebrat el 16 de desembre de 2020.

Per a què serveix aquest document?
L'objectiu del document és donar orientacions clau per desplegar polítiques desegregadores a nivell municipal.

A qui va dirigit?
El document està especialment pensat per a lideratges polítics locals (regidors/es i/o alcaldes/esses) i directius dels Ajuntaments. També pot ser d'especial interès per a diferents persones involucrades en els processos d'escolarització: Inspecció, tècnics municipals, equips directius de centres educatius, AFAs, EAPs, o Serveis Socials.

Com s'ha fet?
El document concentra els principals continguts exposats durant el seminari web realitzat el 16 de desembre de 2020 i que portava per títol "Segregació escolar: quin és el problema i quines polítiques municipals funcionen".

Quin problema s'aborda i quin contingut trobaràs?
La segregació escolar és un dels majors problemes del sistema educatiu. Fa més de 20 anys que sabem de l'existència de desequilibris en la composició social dels centres educatius. Des de llavors, la recerca i les experiències municipals d'èxit han posat sobre la taula quins mecanismes funcionen per fer front al problema.

El present document fa un resum sintètic sobre què és la segregació escolar, quines conseqüències té, com evoluciona en els últims anys, quines polítiques són efectives segons la recerca, i aporta 2 exemples municipals concrets dels quals es poden extreure aprenentatges clau.

Creiem que el coneixement s'ha de compartir. Per això fem servir una llicència Creative Commons, llevat que en algun material indiquem el contrari. **Us animem a copiar, redistribuir, remesclar o transformar i crear els continguts propis d'aquesta publicació**, per a qualsevol finalitat, inclosa la comercial. Només us demanem que reconegueu l'autoria de la creació original.

Primera edició: juny 2021
© Fundació Jaume Bofill, 2021

Continguts: Joan Cuevas i María Segurola

Disseny i infografies: Albert Pérez

Índex

Què és la segregació escolar? 5

Per què s'ha de lluitar contra la segregació? 6

Com es mesura la segregació escolar? 7

Quin és l'estat de la segregació a Catalunya? 8

Com començar un procés de millora dels mecanismes d'escolarització per reduir la segregació escolar? 9

Quatre preguntes que s'han de respondre per lluitar contra la segregació escolar 12

Bones pràctiques concretes contra la segregació escolar 13

1. Disposar d'eines de gestió de l'escolarització adequades 15
2. Establir acords de ciutat per desenvolupar mesures desegregadores d'ampli abast i sostenibles 16
3. Configurar un mapa escolar que afavoreixi la distribució equilibrada de l'alumnat entre tots els centres 17
4. Programar una oferta educativa ajustada per evitar que quedin vacants 18
5. Detectar i distribuir els alumnes vulnerables abans de la preinscripció ordinària 20
6. Detectar prèviament i distribuir equilibradament els alumnes vulnerables durant la matrícula viva 22
7. Protegir els centres vulnerables 24
8. Acompanyar activament a les famílies perquè coneguin tots els centres i se sentin acollides 25

Què és la segregació escolar?

La segregació escolar és la distribució desigual de l'alumnat entre els centres educatius d'un territori. **Els desequilibris provoquen que hi hagi una concentració d'alumnat vulnerable o del no vulnerable en alguns centres**. D'aquesta manera, la vulnerabilitat d'alguns centres és major que la del seu entorn, configurant així una xarxa escolar segregada on no tots els centres tenen unes condicions d'educabilitat equivalents.

Imaginem-nos un municipi amb un 20% d'alumnat vulnerable

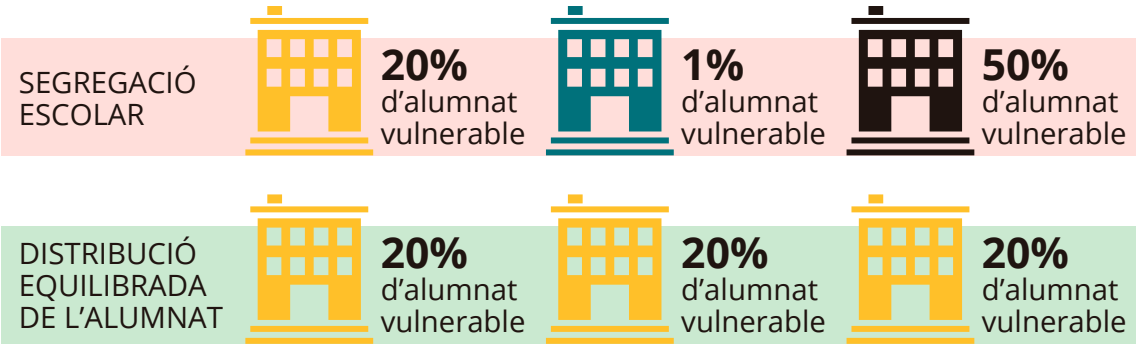

Un municipi amb poca població d'origen estranger o poca població vulnerable pot tenir segregació escolar?

Sí, **la segregació escolar no depèn del volum d'alumnat vulnerable que hi hagi al municipi, sinó de com es distribueix entre els centres educatius**. Un municipi amb un volum reduït d'alumnat complex pot tenir-lo completament concentrat en un mateix centre. Aquest centre que acumula tot l'alumnat complex tindrà una composició molt desigual respecte a la de la resta de centres.

Un municipi on totes les escoles tenen complexitat pot ser un municipi segregador?

Sí, sempre que dins dels alts nivells de complexitat hi hagi diferències. De primeres es pot pensar que a un municipi hi ha la mateixa complexitat a tota la xarxa escolar, però quan es mira en profunditat es pot descobrir que hi ha desequilibris. Per això és recomanable comprovar dades objectives i quins processos d'escolarització s'estan desenvolupant.

Per què s'ha de lluitar contra la segregació?

La segregació escolar és un problema molt greu a Catalunya. Les dades disponibles mostren que hi ha un desequilibri significatiu en la composició de les escoles que comporta conseqüències perilloses per la cohesió social, la igualtat d'oportunitats i el desenvolupament del país.

La segregació escolar redueix els resultats educatius dels més vulnerables

L'alumnat vulnerable, a causa de les seves condicions d'educabilitat, tendeix a acabar la seva escolarització amb pitjors resultats educatius i més abandonament escolar (capacitats parentals, condicions materials, entorn comunitari)[1]:

- Quan un alumne vulnerable va a un centre divers, als 15 anys té uns resultats educatius equivalents a **0,5 anys menys d'escolarització** que la mitjana.
- Quan un alumne vulnerable va a un centre vulnerable, als 15 anys té uns resultats equivalents a **2,5 anys menys d'escolarització** que la mitjana.

La segregació escolar produeix una manca de cohesió social

La segregació escolar dificulta la cohesió social i provoca una pèrdua progressiva de legitimitat de l'escola com a institució d'igualació d'oportunitats i d'establiment de les regles del joc de l'accés a les posicions socials.

La segregació escolar repercuteix en pitjors resultats educatius globals

Els sistemes educatius amb més segregació escolar estan relacionats amb pitjors resultats educatius globals, més abandonament escolar, pitjors indicadors de salut i més atur (Dades PISA). **Millorar els resultats educatius globals a Catalunya passa de totes totes per reduir la segregació escolar**.

Econòmicament, la segregació escolar també és perjudicial

La segregació escolar té, a més, efectes econòmics negatius, ja que **redueix el retorn posterior de la inversió en educació**. Estudis realitzats als Estats Units destaquen que reduir la segregació escolar un 50% pot suposar un balanç econòmic positiu en la despesa pública de fins a 20.000 $ per estudiant (comptabilitzat l'estalvi públic en àrees com salut, seguretat o benestar i el guany derivat de la inclusió laboral en forma de taxes) – (Basile, 2012).

[1] OECD (2018), Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility, PISA, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/9789264073234-en

Com es mesura la segregació escolar?

L'indicador més utilitzat per mesurar la segregació escolar és l'índex de dissimilitud. És l'indicador que es fa servir per part d'organismes internacionals, per acadèmics, pel Síndic de Greuges i pels documents publicats per la Fundació Bofill.

Pren valors del 0 al 1 o del 0% al 100%. Es pot llegir **com el percentatge d'alumnat vulnerable que caldria redistribuir** per garantir una distribució equilibrada en tota la xarxa.

És una mesura relativa de la segregació, no absoluta. Mesura com d'equilibradament estan distribuïts dos grups (alumnat ordinari i vulnerable) respecte a la mitjana del municipi o territori. **No mesura el percentatge d'alumnat vulnerable que hi ha al municipi o en els centres, sinó com està distribuït** l'existent.

És un indicador molt sensible a mecanismes d'escolarització equilibrada. És molt poc sensible al volum d'alumnat vulnerable o a la complexitat socioeconòmica del conjunt del municipi.

Per què es mesura la dissimilitud per raó d'origen?

La segregació escolar es pot observar des de diferents prismes: segons raons socioeconòmiques, nivell instructiu dels pares, per raó d'origen... Fer una anàlisi acurada de la segregació escolar per raó socioeconòmica a Catalunya té importants limitacions. La manca de dades estadístiques desagregades per centre a Catalunya sobre la vulnerabilitat de l'alumnat, o sobre el nivell d'estudis, o sobre l'estatus socioeconòmic dels progenitors, en dificulta l'anàlisi detallada i fiable a escala municipal.

Les dades sobre l'alumnat estranger (segons nacionalitat de l'alumnat) permet fer anàlisis fiables i acurades de tots els municipis i tots els centres educatius, amb una evolució temporal. Per això la majoria d'estudis i institucions que analitzen la segregació escolar fan servir aquestes dades.

Com tots els indicadors, la segregació per raó d'origen deixa realitats sense identificar, però cal tenir present que l'anàlisi de la distribució de l'alumnat estranger ajuda a comprendre els processos de segregació escolar de l'alumnat socialment més desfavorit.

Quin és l'estat de la segregació a Catalunya?

75 municipis de més de 10.000 habitants es troben a nivells greus de segregació escolar amb una dissimilitud superior a 0,30 a Primària i 0,20 a Secundària.

Hi ha 55 municipis sense OME, una eina fonamental per desegregar els centres escolars.

16 municipis porten 12 anys empitjorant progressivament els seus nivells de segregació a Primària i 9 a Secundària sense prendre mesures decidides per reduir-la.

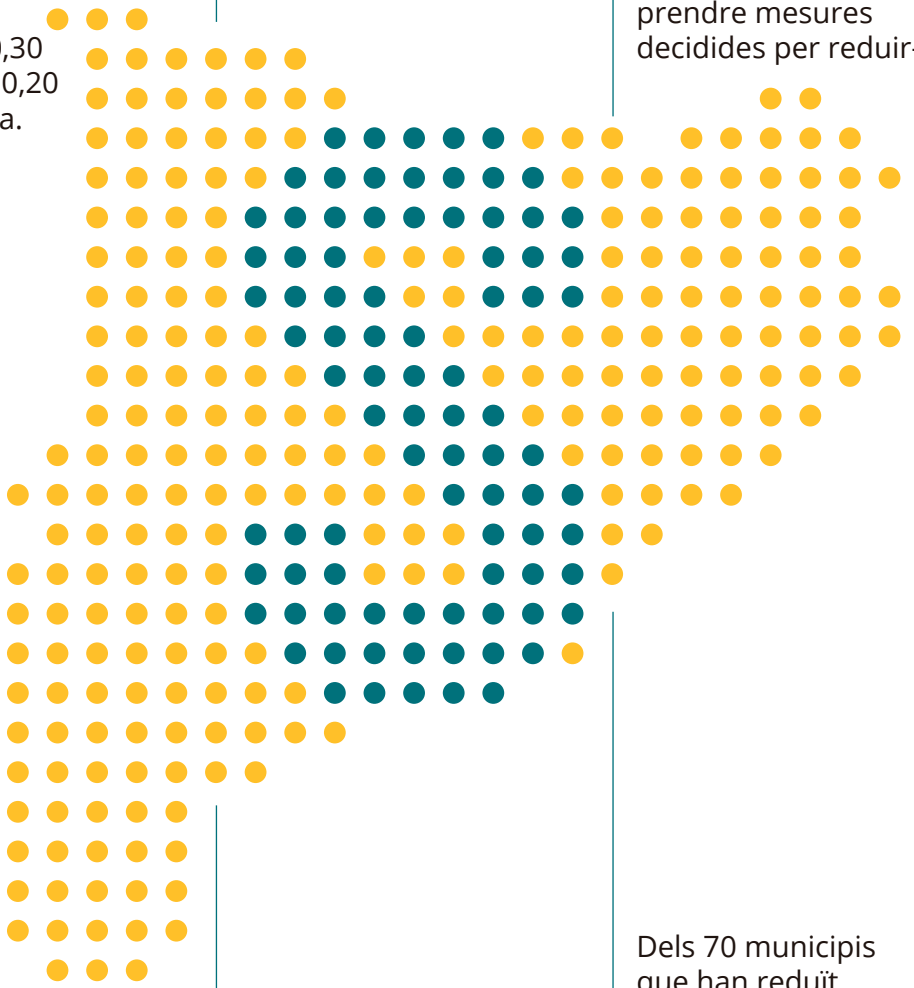

La majoria dels municipis ha augmentat la seva segregació escolar (42 municipis a Primària i 69 a Secundària) els últims cinc anys.

Un petit grup de 18 municipis ha reduït la segregació de manera contundent i continuada.

Dels 70 municipis que han reduït els seus nivells de segregació a Primària, **29 l'han reduït menys del 0,04% i només 15 l'han reduït més del 0,10%.**

Com començar un procés de millora dels mecanismes d'escolarització per reduir la segregació escolar?

Per establir uns processos que ajudin a reduir la segregació escolar cal implementar mesures bàsiques concretes que afectin l'escolarització. Aquestes mesures imprescindibles tenen a veure fonamentalment amb **tres palanques**:

La programació ajustada de l'oferta educativa

La detecció i distribució d'alumnat vulnerable

La gestió equilibrada de la matrícula viva

Perquè aquestes mesures tinguin èxit caldrà complementar-les d'**estratègies d'acompanyament i orientació a les famílies i disposar d'un mapa escolar que no produeixi segregació escolar**. A banda d'aquestes mesures existeixen d'altres que poden ser molt efectives, però sense la implementació d'aquestes actuacions bàsiques abans mencionades altres iniciatives perdran molt d'efecte. Per tant, **és important assegurar-se que els mecanismes bàsics d'escolarització equilibrada estan en marxa per garantir una lluita efectiva contra la segregació escolar.**

Per activar aquestes tres palanques contra la segregació escolar cal tenir clar quines mesures concretes i quan s'han de desenvolupar, comptar amb un responsable d'argumentar la seva urgència i defensar-les, i amb uns òrgans tècnics capaços d'implementar-les correctament.

Qui ha de liderar i posar en marxa la millora dels processos d'escolarització?

Cal que hi hagi una persona o un grup que lideri el desplegament de mesures. Aquest lideratge ha de situar el debat de la segregació escolar, sensibilitzar a la població, trobar espais de diàleg dins de la xarxa escolar, assegurar que hi hagi recursos i criteris suficients per realitzar els processos d'escolarització equilibrada i donar suport a les actuacions tècniques. **En els diferents municipis on s'han desplegat mesures ambicioses es poden trobar lideratges diversos**: des de polítiques impulsades directament des d'alcaldies i/o regidories, fins mesures impulsades des de la Inspecció, passant per lideratges més distribuïts entre associacions de famílies i docents.

Quines raons i arguments cal exposar per impulsar noves mesures?

Qui lideri el procés ha de tenir arguments convincents sobre els efectes negatius de la segregació escolar i l'estat de segregació del municipi. Cal tenir dades clares de la segregació de la xarxa educativa i dels centres educatius, però no és necessari que en siguin moltes. N'hi ha prou amb conèixer el nombre d'alumnes amb ajut menjador per centre educatiu, el nombre d'alumnes d'origen estranger per centre, el nombre d'alumnat vulnerable (NESE b o c)[2], o dades sobre el repartiment de la matrícula viva.

Les dades han de servir per evidenciar els desequilibris existents entre els centres educatius, orientar a l'acció i activar la implementació de mesures bàsiques. Si un cop implementats tots els mecanismes imprescindibles es vol seguir avançant, es pot recórrer a un aprofundiment de les dades. Molts municipis es queden encallats en aquest punt i acumulen moltes dades que després no es tradueixen en actuacions concretes.

Com s'han de desplegar les actuacions desegregadores? Quines eines es necessiten?

Per desenvolupar mesures contra la segregació cal comptar amb un cert consens dins de la xarxa escolar. Aquest consens s'aconsegueix explicant per què és important lluitar contra la segregació escolar: què és la segregació escolar, perquè és un problema al municipi i quin és el repartiment d'alumat vulnerable entre les escoles. En aquest sentit, la transparència és molt important. Es pot justificar el desplegament, per exemple, d'uns criteris de distribució de matrícula viva si abans s'informa els equips directius que el repartiment de matrícula viva fins aquest moment ha estat desigual.

Cal també disposar d'eines de gestió adequades. L'Oficina Municipal d'Escolarització (OME) és una peça clau per informar i orientar a les famílies, identificar els alumnes vulnerables abans que siguin al centre educatiu, fer escenaris de planificació educativa, elaborar estratègies antirrumors, o avaluar els efectes de les mesures implementades. Per a que l'OME pugui desenvolupar totes aquestes funcions ha d'estar carregada de contingut i recursos. Per altra banda, cal fer servir la **Comissió de Garanties d'Admissió** com a eina de lluita contra la segregació escolar i de presa de decisions. Així, és important que existeixi un treball conjunt i una periodicitat en la celebració de reunions. Per últim, s'ha de comptar també amb una col·laboració estreta amb els Serveis Socials i l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP) per fer una bona detecció d'alumnat vulnerable.

[2] L'alumnat vulnerable s'identifica com a alumnes amb Necessitats Específiques de Suport Educatiu (NESE) per raó socioeconòmica (tipus "B") o per raó d'origen (tipus "C).

Quines mesures imprescindibles contra la segregació escolar s'han d'implementar?

Totes aquestes actuacions i recursos han de servir sempre per desplegar mesures tangibles contra la segregació escolar. Un pacte municipal contra la segregació escolar no serà d'utilitat si després no es tradueix, per exemple, en una detecció i distribució més equilibrada de l'alumnat vulnerable entre tots els centres.

En primer lloc, **s'han de desplegar les mesures estructurals contra la segregació escolar (planificació ajustada de l'oferta, detecció i distribució d'alumnat vulnerable i gestió equilibrada de la matrícula viva)**. Un cop aquestes mesures estiguin en marxa, es pot comprovar si el mapa escolar i les adscripcions són les idònies. Aquest pas s'ha de fer especialment després d'assegurar-se que l'oferta educativa és ajustada, ja que en una situació de sobreoferta, no es podran comprovar adequadament els efectes d'un canvi en el mapa escolar.

El desplegament de mesures estructurals **permetrà així mateix que altres mesures contra la segregació escolar fora dels processos d'escolarització guanyin efecte**. Aquestes altres mesures poden ser per exemple l'impuls de projectes singulars en escoles amb alta concentració d'alumnat vulnerable, l'impuls de programes d'activitats extraescolars conjunts entre diferents centres, o les campanyes informatives a famílies.

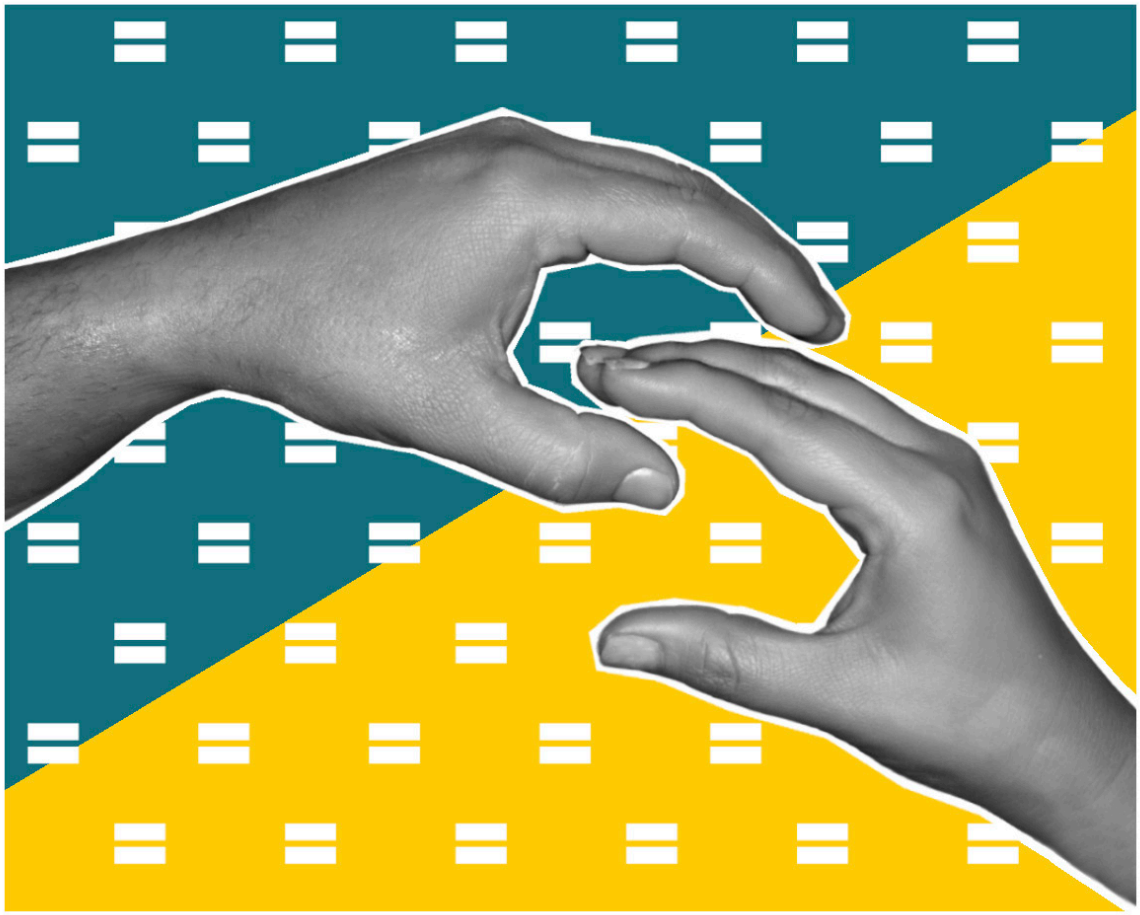

Quatre preguntes clau que cal respondre per lluitar contra la segregació escolar

Qui?

Lideratge

- **Un responsable que lideri i doni impuls al procés d'implementar noves mesures**

Per què

Arguments per convèncer sobre la necessitat d'implementar canvis

- **a. Discurs global sobre segregació escolar**
- **b. Informació concreta local sobre la segregació escolar**
  Dades de vulnerabilitat als centres educatius (alumnes amb ajut menjador per centre, alumnes d'origen estranger, alumnes NESE...)
  Dades de preinscripció (vacants per centre)

Com?

Consells i transparència

- Compartir les dades oportunes sobre les diferències de vulnerabilitat entre els responsables dels centres
- Generar acords de ciutat (Comissió d'Escolarització, Pactes de Ciutat...)

Eines de gestió operatives

- Oficina Municipal d'Escolarització amb objectius, responsabilitats clares i recursos suficients
- Comissió de Garanties d'Admissió: periodicitat, participació, corresponsabilitat
- Coordinació amb Serveis Socials i EAP

Què?

Mesures indispensables (genèriques, aplicables des del curt termini, baixa despesa)

- Ajust de l'oferta educativa al nombre real d'alumnes esperats
- Detecció i distribució de NESE a la preinscripció i en matrícula viva
- Gestió equilibrada de la matrícula viva

Mesures necessàries en alguns casos (aplicables a mig termini, requereixen d'una diagnosi municipal)

- Revisió del mapa escolar i comprovació dels seus efectes sobre la distribució
- Canvis en la zonificació
- Canvis en les adscripcions

Mesures més enllà dels processos d'escolarització (complementàries, variades)

- **Projectes singulars (Magnet o altres)**
- **Projectes d'extraescolars compartits entre centres**

8 Bones pràctiques contra la segregació escolar

Arreu del territori existeixen exemples de bones pràctiques contra la segregació escolar. Per posar en pràctica aquestes actuacions és important tenir en compte que:

Lluitar contra la segregació implica fer canvis reals en els processos d'escolarit-zació

Més enllà de la part discursiva, cal traduir la voluntat de lluitar contra la segregació escolar en mesures tangibles que s'apliquin en els processos d'escolarització.

Aquests canvis han de fer-se amb intenció de distribuir l'alumnat equilibrada-ment.

És fonamental examinar detingudament quins són els efectes que tindran els canvis dels processos d'escolaritza-ció en la distribució de l'alumnat. Al final tots els centres haurien de tenir un percentatge d'alum-nat estranger o vulnera-ble similar a la del muni-cipi o del seu entorn.

Combatre la segregació implica una reconfiguració constant de mecanismes d'escolarit-zació.

En totes les xarxes escolars sempre acaben apareixent noves dinàmiques de segregació. Una bona política ha d'estar constantment identificant aquestes noves dinàmiques i desplegar mesures per neutralitzar-les.

Fer front a la segregació escolar exigeix combinar una sèrie de mesures que funcionen com un engranatge. Existeix un ampli ventall d'actuacions que es poden dur a terme, no obstant això, algunes d'aquestes actuacions són fonamentals i estructurals per aconseguir una bona distribució de l'alumnat.

Des de la Fundació Bofill hem identificat **bones pràctiques que funcionen per equilibrar els centre a partir d'experiències municipals d'èxit i de la recerca existent**. Són les següents 8 pràctiques.

1.
Disposar d'eines de gestió de l'escolarització adequades

2.
Establir acords de ciutat per desenvolupar mesures desegregadores d'ampli abast i sostenibles

3.
Configurar un mapa escolar que afavoreixi la distribució equilibrada de l'alumnat entre tots els centres

4.
Programar una oferta educativa ajustada per evitar que quedin vacants

5.
Detectar i distribuir els alumnes vulnerables abans de la preinscripció ordinària

6.
Detectar prèviament i distribuir equilibradament els alumnes vulnerables durant la matrícula viva

7.
Protegir els centres vulnerables

8.
Acompanyar activament a les famílies perquè coneguin tots els centres i se sentin acollides

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

1. Disposar d'eines de gestió de l'escolarització adequades

La presa de decisions en l'escolarització és un procés complicat. Cal establir els recursos i procediments adequats per desenvolupar-la de manera eficient.

Disposar d'una Oficina Municipal d'Escolarització és clau per assumir i gestionar de manera estratègica l'escolarització. Sense prou recursos no serà possible que desenvolupi totes les tasques que li corresponen i perdrà valor.

Per altra banda, la participació activa de l'Ajuntament a la Comissió de Garanties és molt important per assegurar el treball en xarxa i la corresponsabilització de tots els actors.

També els protocols d'escolarització són fonamentals per articular l'escolarització: indiquen com s'ha de procedir quan arriba un nou alumne o qui ha de fer cada funció.

Disposar d'una Oficina Municipal d'Escolarització (OME) amb recursos i contingut per assumir l'estratègia, la planificació educativa, l'anàlisi de la preinscripció, participar en la detecció de NESE, l'acompanyament de les famílies i la gestió de la matrícula viva.

Establir un calendari de reunions periòdiques de la Comissió de Garanties amb participació activa i on es prenguin decisions consensuades entre tots els actors.

Pactar protocols d'actuació a l'OME i la Comissió de Garanties amb pautes i criteris que facilitin la presa de decisions i el manteniment de les pràctiques al llarg del temps.

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

2. Establir acords de ciutat per desenvolupar mesures desegregadores d'ampli abast i sostenibles

Els Pactes de ciutat són acords respectats per tots els actors relacionats amb l'escolarització que es mantenen al llarg del temps i fixen uns criteris mínims i uns objectius respecte a l'escolarització equilibrada.

Sovint són resultat de la feina d'una Comissió especialment creada per a la construcció d'un document d'acords i parteixen d'una petita diagnosi. Aquesta Comissió pot tenir representació de tots els sectors de la comunitat educativa i assessorament acadèmic. És important que aquestes Comissions i pactes conflueixin en mesures tangibles que canviïn la forma d'escolaritzar al municipi i vagin més enllà de la retòrica.

Aquests acords o pactes han de permetre emmarcar, legitimar i desplegar criteris i procediments concrets com els següents:

- Pautes i criteris per al repartiment equilibrat de matrícula viva des de la comissió de garanties.
- Circuits i criteris de detecció prèvia d'alumnat NESE.
- Criteris per a la programació ajustada de l'oferta.
- Mesures concretes de protecció de centres vulnerables.
- Implicació concreta dels diferents agents amb compromisos concrets: Centres educatius, Departament d'Educació, Ajuntament.

CRITERIS I PROTOCOLS
> Amb pautes clares
> Pactats per tothom
> Sostenibles al llarg del temps

Recopilar dades referents a la complexitat dels centres educatius. Disposar de les dades d'alumnes vulnerables de cada centre i exposar la informació necessària a les direccions per identificar els desequilibris i justificar la necessitat de protegir determinants centres.

Crear una comissió sobre escolarització equilibrada. Constituir un òrgan que proposi mesures, arribi a un pacte de ciutat i controli que s'està duent a terme.

Pactar unes línies generals sobre criteris desegregadors. Arribar a acords que siguin la base pel desenvolupament de noves actuacions.

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

3. Configurar un mapa escolar que afavoreixi la distribució equilibrada de l'alumnat entre tots els centres

La configuració del mapa escolar és un exercici molt complex que requereix una anàlisi prèvia exhaustiva. En cas que es consideri necessari revisar el mapa escolar, cal assegurar-se que es té en compte els seus efectes sobre la segregació escolar: no s'hi tanquen zones amb alta vulnerabilitat, no hi ha adscripcions només entre centres vulnerables... A més, un cop fets els canvis, s'ha de comprovar periòdicament els seus efectes després de la preinscripció. Cal recordar que una reflexió sobre la zonificació no substitueix el desplegament d'altres mesures bàsiques i de ràpida aplicació com, per exemple, no enviar matrícula viva als centres més complexos.

Disposar d'una Oficina Municipal d'Escolarització és clau per assumir i gestionar de manera estratègica l'escolarització. Sense prou recursos no serà possible que desenvolupi totes les tasques que li corresponen i perdrà valor.

Per altra banda, la participació activa de l'Ajuntament a la Comissió de Garanties és molt important per assegurar el treball en xarxa i la corresponsabilització de tots els actors.

També els protocols d'escolarització són fonamentals per articular l'escolarització: indiquen com s'ha de procedir quan arriba un nou alumne o qui ha de fer cada funció.

Fer servir la zonificació per millorar la distribució.

Els canvis de zonificació han d'estar subjectes a un estudi diagnòstic previ i l'objectiu ha de ser la distribució equilibrada de l'alumnat entre tots els centres educatius.

Assegurar-se que hi ha una oferta educativa ajustada perquè la zonificació faci efecte.

Sense una oferta de places ajustada la segregació tendeix a incrementar-se.

Establir adscripcions diverses.

L'establiment de les adscripcions també ha de ser resultat d'un estudi previ i és fonamental que siguin heterogènies. Mai han d'incloure només centres complexos. Una escola complexa pot estar adscrita a un institut complex sempre que hi hagi una altra escola no complexa adscrita a aquest institut. D'aquesta manera, es redueix la complexitat a la secundària.

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

4. Programar una oferta educativa ajustada per evitar que quedin vacants

Una oferta de places ajustada al nombre d'alumnes previstos crea les bases pel desenvolupament de mesures desegregadores. No obstant això, a molts municipis hi ha una gran sobreoferta que impedeix una distribució equilibrada i provoca alteracions com:

- **Les vacants es concentren als centres més vulnerables.** Aquestes vacants són susceptibles d'omplir-se amb matrícula viva posteriorment, complexificant més aquests centres.
- **Els nivells superiors estan plens** i no es pot distribuir la matrícula viva de manera equilibrada en tots els centres.
- **Hi ha tensions entre els centres educatius.** Els centres pateixen per omplir els grups i es generen dinàmiques de competitivitat.

Un dels principals factors segregadors és la fugida d'alumnes millor posicionats dels seus barris, generant una segregació escolar molt major que la segregació residencial. Els municipis amb una oferta ajustada tenen més possibilitats de promoure que les famílies valorin més les escoles dels seus barris i que els nens i nenes connectin més amb el seu entorn, ja que no hi ha tantes possibilitats d'aconseguir una plaça en qualsevol lloc.

Planificar el nombre de places segons el nombre d'alumnes previstos. Considerar la demanda real de places.

Reduir la ràtio a tots els centres per ajustar l'oferta. Permet que tots els centres omplin i redueix la tensió en la xarxa escolar. A més, es dóna la possibilitat de distribuir millor la matrícula viva entre tots els centres del municipi.

Considerar la matrícula viva per la programació de l'oferta. Estimar quantes places caldran a cada nivell per matricular nous alumnes al llarg de tota l'escolaritat.

No obrir bolets ni fer augments de ràtio sense causes molt justificades. Una planificació ajustada de l'oferta no té sentit si després s'obren grups només per desitjos de les famílies si encara queden places a altres centres del municipi.

Demanar el tancament de la ràtio als grups més vulnerables. Si un grup amb molt alumnat complex ha quedat amb vacants durant la preinscripció, demanar el seu tancament als Serveis Territorials per evitar que s'omplin amb alumnes vulnerables de matrícula viva.

Exemple

Què passa quan hi ha sobreoferta a un municipi?

Quan es programen més places que alumnes a la preinscripció, normalment les vacants no queden repartides entre tots els centres. Els centres vulnerables acumulen la majoria de les vacants i aquestes places són susceptibles de omplir-se amb matrícula viva.

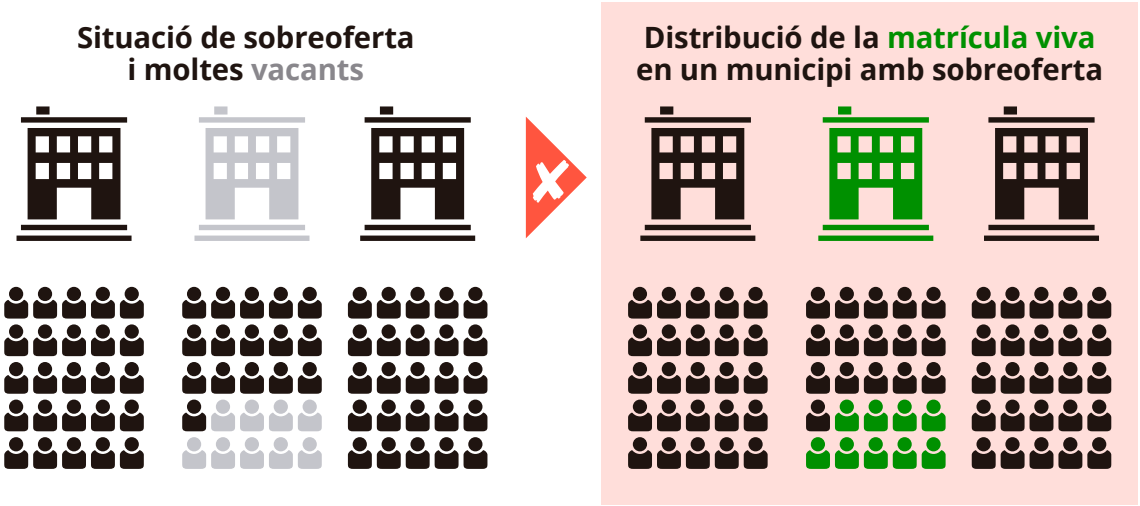

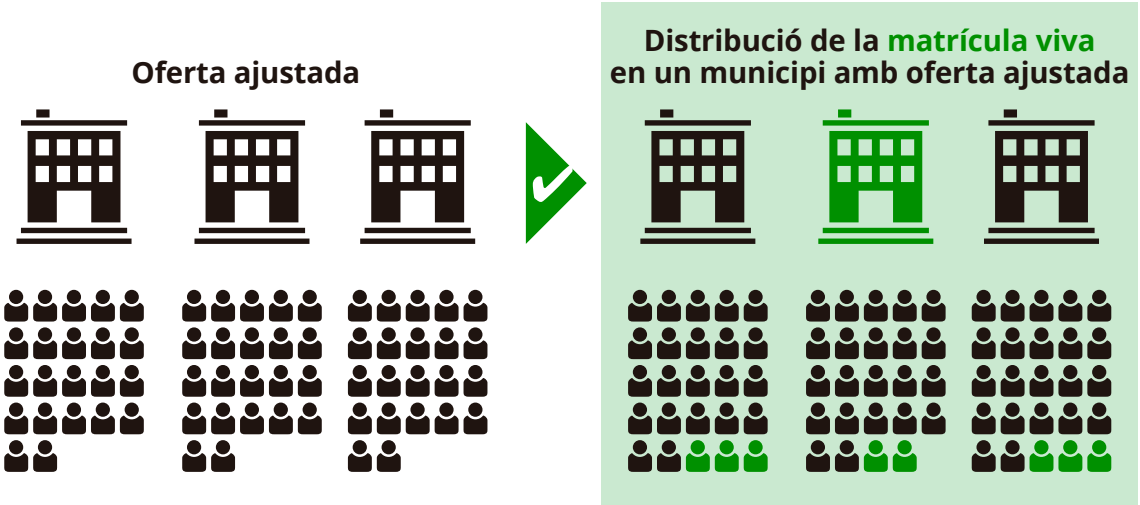

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

5. Detectar i distribuir els alumnes vulnerables abans de la preinscripció ordinària

Detectar tots els alumnes vulnerables abans que siguin al centre educatiu és fonamental per reduir la segregació escolar. No obstant això, la majoria de municipis només detecten exhaustivament els alumnes amb necessitats especials (generalment coneguts com a NEE o NESE A), és a dir, aquells amb algun tipus de discapacitat, però la detecció d'aquest alumnat no té conseqüències notables sobre la segregació escolar.

Són els NESE B (alumnes vulnerables per raó socioeconòmica) i C (alumnes vulnerables per raó d'origen) els que han de repartir-se entre tots els centres per garantir una reducció de la segregació i **assegurar que tots els alumnes estan ben atesos i tenen les mateixes oportunitats educatives**.

És important considerar que la detecció de necessitats específiques s'ha de fer, tal com indica el nou Decret d'admissió, no només per la dotació de recursos, sinó també per una qüestió de coneixement de la vulnerabilitat que permeti prendre decisions informades sobre segregació escolar.

La no detecció d'alumnat NESE B i C impedeix conèixer quines escoles i grups tenen més dificultat i protegir-los de manera específica des de la Comissió de Garanties.

Treballar en xarxa entre EAP, Ajuntament i Serveis Socials. per compartir informació i validar els casos detectats.

Fer servir indicadors de vulnerabilitat adequats per identificar tots els casos. Utilitzar informació sobre ajuts, ingressos i expedients socials.

Planificar el nombre de places NESE reservades en funció del nombre de casos NESE identificats. Augmentar, si cal, la reserva mínima de dues places després de fer la detecció.

Revisar quants NESE germans hi haurà a cada centre educatiu i evitar que s'hi matriculin nous NESE si la reserva de places ja s'omple.

Informar a les famílies sobre què significa ser NESE perquè puguin triar una plaça reservada. Fer reunions per assessorar-les sobre aquesta qüestió.

Exemple

Què passa quan no es detecten alumnes vulnerables abans de l'escolarització?

Quan no es detecten alumnes amb necessitats específiques per raó socioeconòmica (coneguts com a NESE B) o per raó d'origen (coneguts com a NESE C), els alumnes vulnerables es matriculen en places ordinàries i tendeixen a concentrar-se en els centres més complexos. Com que no estan detectats, no poden ocupar les places NESE reservades per a ells a tots els centres educatius.

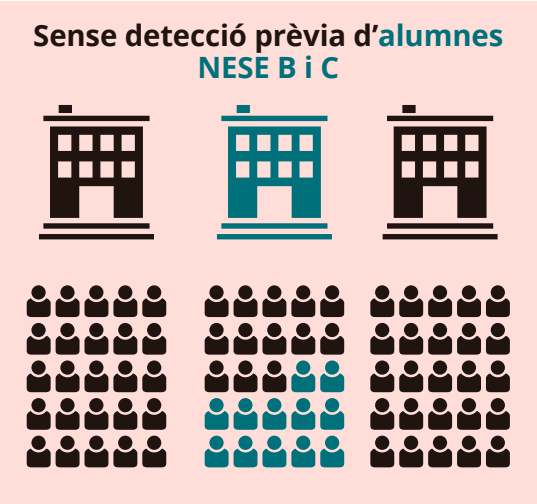

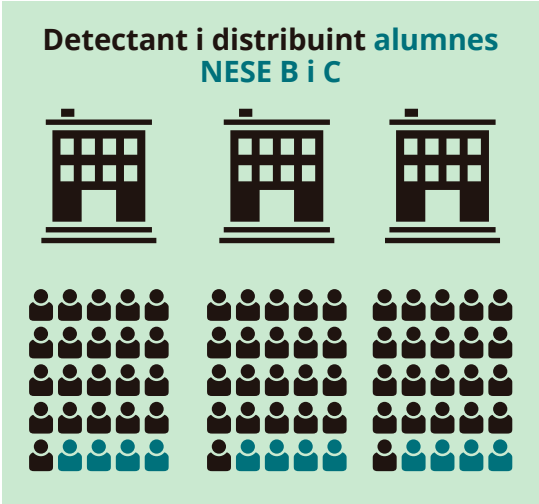

✘ ✔

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

6. Detectar prèviament i distribuir equilibradament els alumnes vulnerables durant la matrícula viva

Hi ha municipis que es centren en la detecció d'alumnat NESE B i C abans de la preinscripció però no detecten NESE la resta del curs.

És habitual que els alumnes que arriben durant el fora de termini i la matrícula viva presentin dificultats i siguin NESE, però si no es fa una detecció prèvia aquesta condició s'identificarà quan l'alumne ja és al centre educatiu, incrementant la complexitat de les escoles més vulnerables.

Alguns municipis tenen assumida aquesta situació i fan entrevistes a tots els alumnes que arriben durant el fora de termini i la matrícula viva. Aquesta detecció, **a més de millorar el repartiment, ajuda a recollir dades sobre el nivell de complexitat de cada centre**.

Per altra banda, cal fer les assignacions dels alumnes de matrícula viva amb un sentit estratègic per millorar l'equilibri entre centres. Així, s'han de fer assignacions més enllà de les vacants disponibles assegurant la protecció de tots els centres complexos encara que calgui fer augments de ràtio en centres més benestants.

Establir un protocol de detecció NESE pactat entre OME, l'EAP i els Serveis Socials.

Fer una primera entrevista de vulnerabilitat des de l'OME a tots els alumnes de matrícula viva a partir del qüestionari pactat i enviar-la a l'EAP perquè validi la condició de NESE o faci una entrevista personal si cal.

Distribuir els alumnes segons els criteris d'escolarització equilibrada. evitant matricular-los en els centres que amb molta vulnerabilitat.

Apuntar quines places NESE han quedat sense ocupar a la preinscripció i s'han omplert amb alumnes ordinaris. Matricular en aquests centres educatius als nous NESE que van arribant perquè tots els grups tinguin com a mínim el nombre de NESE que s'havia fixat durant la reserva de places.

Exemple

Què passa quan no hi ha criteris de distribució equilibrada de matrícula viva?

Quan un municipi no té criteris de distribució equilibrada dels alumnes de matrícula viva, **els alumnes s'assignen al llarg del curs en funció de les vacants disponibles i no de la complexitat del centre i de l'alumne**. Així, com que moltes de les vacants queden a centres vulnerables, són aquests centres els que més alumnes reben al llarg del curs. **Aquesta tendència accentua la complexitat dels centres més complexos**.

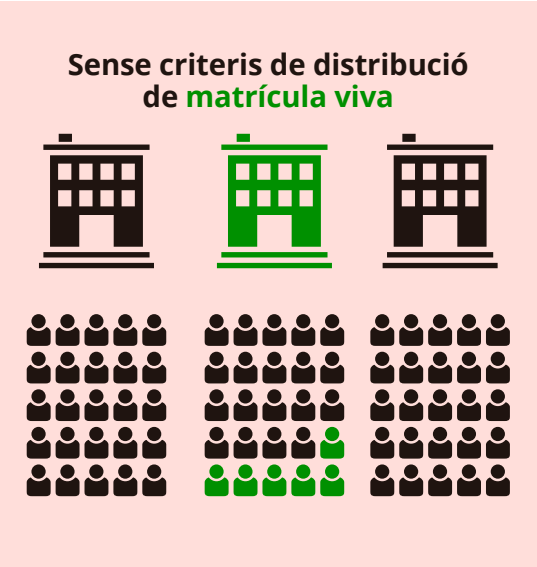

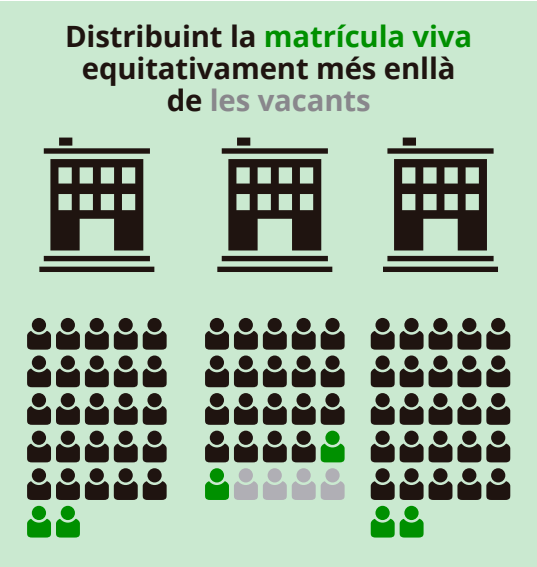

✘ ✔

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

7. Protegir els centres vulnerables

Els centres educatius que comencen a concentrar molt alumnat vulnerable **acostumen a continuar aquesta tendència si les institucions públiques no hi fan res**. De manera orientativa, caldria desplegar mesures de protecció a aquells centres que tinguin un 50% més d'alumnat estranger que el percentatge global d'alumnat estranger del municipi (o més del 50% del percentatge global d'alumnat socioeconòmicament vulnerable). Per exemple, si el municipi té un 20% d'alumnat estranger, caldria protegir els centres que tenen més d'un 30% d'alumnat estranger.

Les mesures fonamentals per a aquests centres impliquen **bloquejar les ràtios a inici de curs i no enviar-los més matrícula viva ni alumnat vulnerable**. Tot i que pot semblar una mesura senzilla, en molts municipis això no es compleix.

Més enllà d'aquestes mesures fonamentals, també es poden **impulsar projectes singulars en centres amb concentració d'alumnat vulnerable**. L'objectiu ha de ser reforçar amb projecte i recursos aquests centres per aconseguir diversificar la seva composició social. Un exemple d'aquest tipus de mesures són les escoles Magnet.

Centralitzar les noves matriculacions a l'OME o demanar a les direccions que enviïn a l'OME als nous alumnes perquè es puguin distribuir en funció de si són NESE i de la complexitat del centre.

Establir uns criteris de repartiment de la matrícula viva segons la complexitat del centre educatiu i no de les vacants disponibles. Als centres amb més concentració, no enviar cap alumnat de matrícula viva.

Bloquejar els grups que tinguin més dificultats segons els percentatges de vulnerabilitat i la informació de les direccions.

Fer una bona detecció d'alumnes NESE als centres complexos abans de la preinscripció per comprovar si només amb els germans s'omplen les places reservades.

8 BONES PRÀCTIQUES contra la segregació escolar

8. Acompanyar activament a les famílies perquè coneguin tots els centres i se sentin acollides

Per acompanyar a les famílies en el procés d'escolarització cal informar-les adequadament. Per tal de fer-ho, una bona estratègia és la convocatòria de reunions informatives amb famílies de tots els centres o l'explicació dels projectes educatius dels centres que encara tenen places. Aquestes estratègies d'apropament a centres més estigmatitzats pot ajudar a trencar prejudicis.

Un altre tipus de mesures consisteixen a vetllar perquè tots els alumnes se sentin acollits al centre educatiu. S'ha d'aconseguir que l'alumne i les famílies se sentin bé a qualsevol centre educatiu, especialment si són de matrícula viva o NESE.

Reunions informatives conjuntes amb les famílies on, a més d'explicar-se els procediments de la preinscripció, hi participin pares o mares per explicar la seva experiència de la preinscripció i així trencar estereotips sobre alguns centres.

Reunions de segona volta per a les famílies d'ofici. Convidar totes les famílies que no han aconseguit plaça en cap de les seves opcions a la preinscripció a una reunió informativa per explicar-los les seves opcions. També poden participar-hi les direccions dels centres que encara tenen places per explicar els seus projectes o convidar-los a unes segones portes obertes perquè puguin conèixer els centres.

Animar als centres a que siguin acollidors. Comprovar quins alumnes que han estat derivats per la Comissió de Garanties (NESE, matrícula viva), han demanat canvi de centre, tant durant el curs com el curs següent i quins són els motius si hi ha uns quants alumnes d'un mateix centre que han demanat un canvi.

Durant la matrícula viva, trucar al centre educatiu per avisar que arribarà un alumne nou i explicar les seves característiques i necessitats abans que hi sigui.

Crear la figura d'un acompanyant per la matrícula viva que acompanyi al centre educatiu i faci seguiment de la seva acollida.

Vols saber-ne més?

Mira el vídeo del seminari online "Segregació escolar: quin és el problema i quines polítiques municipals funcionen - Totes les ponències". Hi trobaràs l'explicació més detallada de les principals mesures efectives contra la segregació i s'exposa l'experiència de dos municipis en el desplegament de mesures desegregadores.

Consulta el document "Combatre la segregació escolar: Propostes de política pública per a les eleccions municipals del maig de 2019". Hi trobaràs un repàs a les principals mesures efectives contra la segregació escolar a nivell municipal.

Consulta les 12 mesures del recent aprovat decret d'admissions que cal desplegar amb urgència per reduir la segregació.

Profunditza sobre l'evolució dels principals indicadors sobre segregació escolar a nivell municipal en l'informe "Estat i evolució de la segregació escolar 2020".

DeSegregACCIÓ

FUNDACIÓ BOFILL

Educació per canviar-ho tot